

Spis treści

Rozdział pierwszy

Wychowanie w starożytności	13
1. Wychowanie helleńskie — Ideał Kalokagathii	13
2. Wychowanie spartańskie	14
3. Wychowanie ateńskie	15
4. Grecka teoria i praktyka pedagogiczna	16
4.1. Grecy sofiści (nauczyciele mądrości)	16
4.2. Sokrates (469–399 p.n.e.)	17
4.3. Platon (428/7–348/7 p.n.e.)	18
4.4. Arystoteles ze Stagiry (384–322 p. n. e.)	20
5. Wychowanie w starożytnym Rzymie	22
5.1. Wychowanie w okresie republiki	22
5.2. Ideał wychowawczy i szkoła w okresie cesarstwa	23
6. Przedstawiciele rzymskiej dydaktyki i pedagogiki	26
6.1. Marek Tulliusz Cyceon (Marcus Tullius Cicero), (106–43 p.n.e.)	26
6.2. Lucius Annaeus Seneka, zwany Seneka Młodszy (ok. 4 p.n.e.–65 n.e.)	27
6.3. Marek Fabiusz Kwintylian (Quintilianus), (35–95 n.e.)	28
7. Chrześcijaństwo wobec szkoły grecko-rzymskiej	29
8. Pierwsi ojcowie Kościoła o wychowaniu	29
8.1. św. Hieronim (Hieronim ze Strydonu), (ok. 347–419/420)	29
8.2. św. Augustyn z Hippony (354–430)	30

Rozdział drugi

Oświata i wychowanie w średniowieczu	33
1. Chrześcijaństwo a wychowanie	33
2. Wychowanie stanowe	34
3. Szkolnictwo średniowieczne w Europie	36
4. Szkolnictwo w późnym średniowieczu (XII–XV wiek)	39
5. Szkoła polska w średniowieczu	40
6. Pierwsze uniwersytety europejskie	43
7. Powstanie i początki Akademii Krakowskiej (Uniwersytetu Jagiellońskiego)	46
7.1. Akademia Krakowska	46
7.2. Uniwersytet Jagielloński	47
8. Średniowieczna myśl i praktyka pedagogiczna	50
8.1. św. Benedykt z Nursji (ok. 480–547)	50
8.2. Karol Wielki (Carolus Magnus), (747–814)	51
8.3. św. Tomasz z Akwinu (Thomas Aquinas), (1221/3–1274)	52

Rozdział trzeci	
Humanizm w wychowaniu (XV–XVII wiek)	55
1. Idee humanizmu	55
2. Humanistyczne modele szkolnictwa w XVI–XVII wieku	57
2.1. Szkoła parafialna dla ogółu	57
2.2. Szkoła średnia nowego typu	58
3. Europejska myśl pedagogiczna	63
3.1. Franciszek Petrarka (Francisco Petrarca), (1304–1374)	63
3.2. Ramboldini Vittorino (da Feltre), (1378–1446)	64
3.3. Erazm z Rotterdamu (Desiderius Erasmus Roterodamus), (właśc. — Gerhard Gerhards), (ok. 1467–1536)	65
3.4. św. Tomasz Morus (sir Thomas More), (1478–1535)	66
3.5. Marcin Luter (Martin Luther), (1483–1546)	67
3.6. Jan Ludwik Vives (Ludovicus), (1492–1540)	68
3.7. Filip Melanchton (właśc. Philipp Schwartzerd), (1497–1560)	71
3.8. Michał Eyquem de Montaigne (1533–1592)	71
4. Humanizm na gruncie polskiego wychowania	73
4.1. Szkolnictwo parafialne	73
4.2. Szkoły średnie	74
4.3. Ożywienie działalności Uniwersytetu Jagiellońskiego	76
4.4. Kolegium Lubrańskie (Akademia Lubrańskiego)	77
4.5. Akademia Wileńska	78
4.6. Akademia Zamoyska	79
4.7. Akademia Jezuicka we Lwowie	80
4.8. Szkolnictwo różnowiercze w Polsce	80
4.9. Uczni polscy doby Odrodzenia	82
4.10. Drukarnstwo i renesansowy rynek wydawniczy w Polsce	84
4.11. Pisma i głosy o wychowaniu	85
5. Polska myśl o wychowaniu	86
5.1. Andrzej Frycz Modrzewski (1503–1572)	86
5.2. Szymon Marycjusz z Pilzna (właśc. nazwisko — Kociołek), (1516–1574)	88
5.3. Erazm Gliczner-Skrzetuski ze Żnina (1535–1603)	89
5.4. Sebastian Petrycy z Pilzna (1554–1626)	89
Rozdział czwarty	
Oświeceniowa myśl filozoficzna i pedagogiczna (XVII–XVIII w.)	93
1. Filozofia oświeceniowa i jej wpływ na wychowanie	93
2. Przedstawiciele oświecenia o wychowaniu	96
2.1. Jan Ámos Komeński (niekiedy Komenský lub Comenius), (1592–1670)	96
2.2. John Locke (1632–1704)	98

2.3. Jan Jakub Rousseau (Jean Jacques Rousseau), (1712–1778)	100
2.4. Johannes Bernhard Basedow (1724–1790)	101

Rozdział piąty

Reforma edukacji w Polsce w XVIII wieku	104
1. Collegium Nobilium Stanisława Konarskiego i reforma szkolnictwa pijarskiego	104
2. Szkoły rycerskie	105
3. Dzieło Komisji Edukacji Narodowej (1773–1794)	106
3.1. Organizacja i skład osobowy	106
3.2. Szkoła w czasach KEN	107
3.3. Poglądy na stan nauczycielski	111
3.4. Ocena dokonań	111
4. Przedstawiciele myśli pedagogicznej	113
4.1. Stanisław Konarski (właśc. Hieronim Franciszek Konarski), (1700–1773)	113
4.2. Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823)	114
4.3. Grzegorz Piramowicz (1735–1801)	115
4.4. Onufry Kopczyński (właśc. Andrzej Kopczyński), (1735–1817)	115
4.5. Franciszek Bieliński (ok. 1740–1809)	116
4.6. Hugo Kollataj (1750–1812)	116

Rozdział szósty

XIX-wieczny liberalizm w wychowaniu. Pedagogika naukowa	119
1. Sytuacja w wybranych krajach europejskich	119
2. Powstanie ochron	121
3. Seminaria nauczycielskie	121
4. Szkoły realne	122
5. Szkoły średnie	122
6. Uniwersytety	123
7. Myśl pedagogiczna	124
7.1. Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827)	124
7.2. Wilhelm Karl von Humboldt (1767–1835)	125
7.3. Robert Owen (1771–1858)	126
7.4. Johann Friedrich Herbart (1776–1841)	126
7.5. Friedrich Wilhelm August Fröbel (Froebel) (1782–1852)	128
7.6. św. Jan Bosko (Giovanni Melchiorre Bosco), (1815–1888)	129
7.7. Herbert Spencer (1820–1903)	129

Rozdział siódmy

Myśl pedagogiczna i oświata na ziemiach polskich pod zaborami	132
1. Zaborcy wobec potrzeb oświatowych Polaków.	
Walka o zachowanie polskości	132

2. Szkolnictwo w okresie Księstwa Warszawskiego (1807–1813) i Królestwa Kongresowego (1815–1830)	139
3. Szkolnictwo wyższe Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego do wybuchu powstania listopadowego w 1830 r.	141
4. Szkolnictwo w zaborze rosyjskim po upadku powstania listopadowego	142
5. Reforma oświaty Aleksandra Wielopolskiego w 1862 r.	144
6. Rusyfikacja szkolnictwa w Królestwie Polskim po upadku powstania styczniowego	146
7. Szkolnictwo handlowe w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku	147
8. Rozwój nowoczesnego ruchu pedagogicznego w drugiej połowie XIX wieku	148
9. XIX-wieczna myśl i praktyka pedagogiczna	149
9.1. Stanisław Kostka Potocki (1755–1821)	149
9.2. Stanisław Staszic (1755–1826)	150
9.3. Tadeusz Czacki (1765–1813)	151
9.4. Jędrzej Śniadecki (1768–1838)	152
9.5. Adam Jerzy Czartoryski (1770–1861)	152
9.6. Józef Dietl (1804–1878)	153
9.7. Karol Fryderyk Libelt (1807–1875)	154
9.8. Bronisław Trentowski (1808–1869)	155
9.9. Ewaryst Estkowski (1820–1856)	156
9.10. Henryk Wernic (1829–1905)	157
9.11. Henryk Jordan (1842–1907)	158
9.12. św. Brat Albert (właśc. Adam Chmielowski), (1845–1916)	158
9.13. Stanisław Prus-Szczepanowski (1846–1900)	159
9.14. Bolesław Prus (właśc. Aleksander Głowacki) (1847–1912)	159
9.15. Piotr Chmielowski (1848–1904)	160
9.16. Michał Hieronim Bobrzyński (1849–1935)	161
9.17. Aleksander Świętochowski (1849–1938)	161
9.18. Konrad Prószyński, pseud. Kazimierz Promyk (1851–1906)	162
10. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne w XIX wieku	162
Rozdział ósmy	
Oświata i myśl pedagogiczna na przełomie wieków oraz w latach pierwszej wojny światowej	166
1. Tajne nauczanie i strajki szkolne	166
1.1. Zabór pruski	166
1.2. Zabór rosyjski	167
2. Szkolnictwo elementarne w Królestwie Polskim w latach wojny światowej	170
3. Myśl pedagogiczna i odrodzenie organizacji nauczycielskich	170

4. Odrodzenie uczelni wyższych w Warszawie	171
5. Ożywienie pozytywistycznej myśli pedagogicznej	172
5.1. Jan Władysław Dawid (1859–1914)	172
5.2. Stanisław Karpowicz (1864–1921)	173
6. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne	174
Rozdział dziewiąty	
Europejska myśl pedagogiczna XX wieku	176
1. Wybitni przedstawiciele myśli pedagogicznej i psychologicznej	176
1.1. Zygmunta Freud (1856–1939)	176
1.2. Robert Stephenson Smyth Baden-Powell (1857–1941)	177
1.3. John Dewey (1859–1952)	178
1.4. Maria Montessori (1870–1952)	178
1.5. Ovide Decroly (1871–1932)	179
1.6. Bertrand Russell (1872–1970)	180
1.7. Stanisław Szacki (1878–1934)	180
1.8. Anton Siemionowicz Makarenko (1888–1939)	181
1.9. Celestyn Freinet (1896–1966)	181
1.10. Jean Piaget (1896–1980)	183
1.11. Erich Fromm (1900–1980)	183
Rozdział dziesiąty	
Myśl pedagogiczna i edukacja w Drugiej Rzeczypospolitej	
(1918–1939)	186
1. Sejm Nauczycielski 1919 r.	186
2. Ustrój i organizacja szkół	187
2.1. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	189
2.2. Szkolnictwo wyższe w latach 1918–1933	189
2.3. Ustawa o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół powszechnych	
z 11 marca 1932 r.	190
2.4. Ustawa o szkołach akademickich z 15 marca 1933 r.	
Rozwój szkolnictwa wyższego	192
2.5. System szkolnictwa pod panowaniem ustawy Jędrzejewiczowskiej	193
2.6. Szkolnictwo zawodowe	193
3. Problemy pracy szkół i placówek wychowawczych. Organizacje	
wspierające oświatę	194
4. Szkolnictwo zakonne i kościelne	195
5. Szkolnictwo prywatne	196
6. Ruch Nauczycielski	197
7. Myśl i praktyka pedagogiczna	197
7.1. św. Julia Urszula Ledóchowska (1865–1939)	197
7.2. Stefania Sempołowska (1870–1944)	198

7.3. Róża Czacka (imię zakonne — Elżbieta, znana też jako Matka Elżbieta), (1876–1961)	200
7.4. Henryk Rowid (1877–1944)	200
7.5. Władysław Spasowski (1877–1941)	201
7.6. Janusz Korczak (właśc. Henryk Goldszmit), (1878 lub 1879–1942), zwany również „Starym Doktorem”	203
7.7. Helena Radlińska (pseud. H. Orsza, St. Strumińska), (1879–1954)	204
7.8. Kazimierz Jeżewski (1880–1948)	205
7.9. Marian Falski (pseud. Rafał Praski), (1881–1974)	205
7.10. Bogdan Nawroczyński (1882–1974)	206
7.11. Florian Witold Znaniecki (1882–1958)	207
7.12. Kazimierz Sośnicki (1883–1976)	208
7.13. Władysław Radwan (1884–1963)	209
7.14. Stanisław Kot (1885–1975)	210
7.15. Maria Grzegorzewska (1888–1967)	211
7.16. Zygmunt Karol Mysłakowski (1890–1971)	212
8. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne	213

Rozdział jedenasty

Tajna oświata w Polsce w czasie drugiej wojny światowej (1939–1945)	217
1. Prześladowania i terror wobec inteligencji	217
2. Tajna organizacja nauczycielska (TON)	218
3. Tajne nauczanie w okupowanym kraju	219

Rozdział dwunasty

Oświata i wychowanie w Polsce Ludowej (1944–1989)	221
1. Początki odbudowy i rozwoju szkolnictwa powszechnego, średniego i wyższego. Podporządkowanie szkolnictwa ideologii PPR i PZPR	221
1.1. Pierwsze akty oświatowe	221
1.2. Odbudowa szkolnictwa powszechnego, zawodowego i średniego. Zmiany systemowe. Pierwszy etap ideologizacji oświaty	222
1.3. Odbudowa i upolitycznienie szkolnictwa wyższego	223
2. Ogólnopolski Zjazd Oświatowy w Łodzi	224
3. Zmiany ilościowe w szkolnictwie w latach 1956–1961	225
3.1. Odwilż i „mała stabilizacja” polityczna	225
3.2. Zmiany ilościowe w szkolnictwie podstawowym i średnim	226
3.3. Szkolnictwo wyższe	226
3.4. Kolejne próby powrotu do komunistycznych idei wychowania	227
4. 8-letnia Szkoła Ogólnokształcąca (1961–1999) podstawą kształcenia	228
4.1. Ustawa o rozwoju systemu oświaty i wychowania z 15 lipca 1961 r.	228
4.2. Walka o dusze Polaków	229

4.3. Ilościowy rozwój oświaty w latach 1961–1970	230
4.4. Niedostatki edukacyjne w dekadzie 1961–1970	231
4.5. Skutki nieudanych prób reformowania edukacji w latach siedemdziesiątych	231
4.6. Próba modernizacji polskiej szkoły w latach osiemdziesiątych	234
4.7. Krytyka systemu oświaty i propozycje nowych rozwiązań ze strony Komitetu Ekspertów do Spraw Edukacji Narodowej	235
5. Myśl pedagogiczna w okresie PRL	236
5.1. Stefan Szuman (1889–1972)	236
5.2. Aleksander Kamiński (1903–1978)	238
5.3. Bogdan Suchodolski (1903–1992)	239
5.4. Ludwik Bandura (1904–1984)	240
5.5. Józef Pieter (1904–1989)	240
5.6. Łukasz Kurdybacha (1907–1972)	240
5.7. Ryszard Wroczyński (1909–1987)	241
6. Czasopisma pedagogiczne	241
Rozdział trzynasty	
Zmiany w polskiej szkole w latach dziewięćdziesiątych XX wieku	246
1. Zmiany organizacyjne i programowe w latach 1989–1997	246
1.1. Zapowiedź zmian w polskiej oświacie. Trudności ekonomiczne w pracy szkół	246
1.2. Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r.	248
1.3. Problemy kształcenia nauczycieli	248
1.4. Założenia edukacyjnej polityki państwa w połowie lat dziewięćdziesiątych	250
1.5. Niekorzystne zmiany ilościowe	250
2. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne	251
Rozdział czternasty	
Reforma ustrojowa systemu edukacji z 1999 r.	254
1. Założenia reformy	254
2. Zmiany ustrojowe	255
2.1. Regulacje prawne	258
3. Reforma programowa i podręczniki	259
3.1. Programy nauczania	259
3.2. Podręczniki	260
3.3. Edukacja komputerowa i techniki audiowizualne	260
4. Kadra	261
4.1. Przygotowanie nauczycieli do reformy	261
4.2. Nowy status nauczyciela	261
5. Słabe strony reformy	262

Rozdział piętnasty	
Szkolnictwo wyższe w Polsce na przełomie XX i XXI wieku	265
1. Regulacje prawne	265
2. Zmiany ilościowe	267
3. Niepaństwowe szkolnictwo wyższe	270
Rozdział szesnasty	
Współcześni polscy pedagodzy	273
1. Stefan Wołoszyn (1911–)	273
2. Tadeusz Nowacki (1913–)	274
3. Jan Szczepański (1913–)	275
4. Wincenty Okoń (1914–)	276
5. Aleksander Lewin (1915–2002)	276
6. Janusz Tarnowski (1919–)	277
7. Czesław Kupisiewicz (1924–)	278
8. Irena Wojnar (1924–)	279
9. Maria Łopatkowa (1927–)	279
10. Barbara Wilgocka-Okoń (1927–)	280
11. Edmund Trempała (1927–)	280
12. Zygmunt Wiatrowski (1928–)	281
13. Mieczysław Łobocki (1929–)	282
14. Jerzy Niemiec (1929–)	283
15. Władysław Zaczyński (1930–)	283
16. Czesław Banach (1931–)	284
17. Kazimierz Denek (1932–)	284
18. Józef Pólturzycki (1934–)	285
19. Bolesław Niemierko (1935–)	286
20. Ryszard Więckowski (1935–)	286
21. Zbigniew Kwieciński (1941–)	287
22. Tadeusz Lewowicki (1942–)	288
23. Mirosław Szymański (1942–)	288
24. Włodzimierz Winclawski (1942–)	289
25. Andrzej de Tchorzewski (1943–)	289
26. Bogusław Śliwerski (1954–)	290
Leksykon najważniejszych pojęć zastosowanych w wykładzie	293
Źródła i literatura	301
Indeks nazwisk	313

